

Тема. Професійна термінологія у фаховій діяльності.

Мета. Вироблення навичок оптимальної мовної поведінки у професійній сфері: вплив на співрозмовника за допомоги вмілого використання різноманітних мовних засобів, оволодіння культурою монологу, діалогу та полілогу; сприйняття й відтворення фахових текстів, засвоєння лексики і термінології свого фаху, вибір комунікативно виправданих мовних засобів.

Вступ. У словниковому складі української літературної мови термінологічна лексика посідає значне місце. Невпинний розвиток науки і техніки, дослідження в різних галузях знання, міжнародна співпраця вчених, митців, діячів суспільно-політичного напрямку, технічне й комерційне співробітництво та інші форми стосунків між народами й державами спричинюють проникнення термінології майже в усі сфери людської діяльності.

Нові поняття, що постають в науці, вимагають нових слів для називання. Тепер у розвинених мовах близько 90 відсотків нової лексики становлять науково-технічні терміни. Останнім часом прискореними темпами розвиваються такі галузі, як хімія, кібернетика, ядерна фізика, біохімія, комп'ютерна техніка тощо. Це супроводжується появою термінів-неологізмів. Нові терміни приходять також на зміну застарілим. Проте історія не знає випадку цілковитого оновлення термінології якоїсь галузі науки за короткий період. Термін не тільки називає, а й логічно вичерпно, точно визначає поняття, тобто містить у собі більше інформації, ніж нетермінологічна одиниця лексики.

Питання термінології актуальне постійно: у початковий період розвитку науки термінологічну базу будують з нуля, досить часто використовуючи понятійний апарат суміжних наук. З диференціацією материнської науки постає необхідність творення нових термінів для нових галузей. Низка проблем виникає в умовах переходу від іноземної мови як наукової до рідної.

Уведення нових понять і термінів належить до новацій у науці, оскільки саме термін закріплює у свідомості наукового співтовариства новизну до того лише описуваних явищ.

План.

1. Поняття про термін та його ознаки.
2. Використання власне українських та запозичених термінів у фаховій діяльності.
3. Омонімія, полісемія і синонімія термінів.
4. Проблемні аспекти у розвитку української терміносистеми.
5. Термінологічні мистецтвознавчі словники.
6. Професійна лексика та її вживання у фаховому мовленні.

Зміст лекції.

1. Поняття про термін та його ознаки.

Термін – (лат. *Terminus* – божество меж та кордонів; *terminus* – кордон, межа, кінець) – це одиниця історично сформованої термінологічної системи, що визначає поняття та його місце в системі інших понять, виражається словом або

словосполученням, служить для спілкування людей, пов'язаних єдністю спеціалізації, належить до словникового складу мови і підпорядковується її законам.

Термін – це слово або усталене словосполучення, що чітко й однозначно позначає наукове чи спеціальне поняття. Термін не називає поняття, як звичайне слово, а, навпаки, поняття приписується терміну, додається до нього. У цій різниці вбачається конвенційність терміна, яка полягає в тому, що вчені чи фахівці тієї або іншої галузі домовляються, що розуміти, яке поняття вкладати в той або інший термін.

Конкретний зміст поняття, визначеного терміном, буде зрозумілим лише завдяки його дефініції – лаконічному логічному визначенню, яке зазначає суттєві ознаки предмета або значення поняття, тобто його зміст і межі.

ОЗНАКИ ТЕРМІНІВ:

- системність терміна (зв'язок з іншими термінами даної предметної сфери);
- наявність дефініції (визначення) в більшості термінів;
- моносемічність (однозначність) терміна в межах однієї предметної галузі, однієї наукової дисципліни або сфери професійної діяльності;
- стилістична нейтральність;
- відсутність експресії, образності, суб'єктивно-оцінних відтінків.

У множині термінів кожної галузі вирізняють дві складові частини:

- **термінологія** – сукупність термінів з усіх галузей знання (які функціонують стихійно), а також є назва розділу лексикології, що вивчає терміни певної мови. Існує також загальнонаукова термінологія, що використовується в усіх галузях науки, виробництва, суспільного життя, як-от: аналіз, синтез, проблема, теорія, гіпотеза тощо;

- **терміносистема** – опрацьована фахівцями певної галузі та лінгвістами підмножина термінів, яка адекватно й однозначно відображає систему понять цієї галузі

У словниковому складі української літературної мови термінологічна лексика посідає значне місце. Невпинний розвиток науки і техніки, дослідження в різних галузях знання, міжнародна співпраця вчених, митців, діячів суспільно-політичного напрямку, технічне й комерційне співробітництво та інші форми стосунків між народами й державами спричиняють проникнення термінології майже в усі сфери людської діяльності.

Нові поняття, що постають в науці, вимагають нових слів для називання. Тепер у розвинених мовах близько 90 відсотків нової лексики становлять науково-технічні терміни. Останнім часом прискореними темпами розвиваються такі галузі, як хімія, кібернетика, ядерна фізика, біохімія, комп'ютерна техніка тощо. Це супроводжується появою термінів-неологізмів. Нові терміни приходять також на зміну застарілим. Проте історія не знає випадку цілковитого оновлення термінології якоїсь галузі науки за короткий період. Термін не тільки називає, а й логічно вичерпно, точно визначає поняття, тобто містить у собі більше інформації, ніж нетермінологічна одиниця лексики.

З ПОГЛЯДУ СТРУКТУРИ З-ПОМІЖ ТЕРМІНІВ ВИДІЛЯЮТЬСЯ:

- однослівні (*ансамбль, gobелен, емульсія, фактура, гравюра, темпера*);
- терміни-словосполучення (*офсетний друк, архітектурний ордер, пластичне мистецтво, олійний живопис, прикладна графіка, синтез мистецтв, художнє конструювання, ландшафтний дизайн*);
- у військовій та спортивній галузях зустрічаються терміни-речення (*кроком руш!*).

ЗА ЧАСТИНОМОВНОЮ НАЛЕЖНІСТЮ:

- більшість термінів становлять іменники (*пейзаж, автопортрет, килимарство, вишивка, фронтон, дизайн, пластика*), оскільки номінація є носієм найбільш важливих змістів у пізнаванні дійсності;
- на другому місці – терміни-прикметники (здебільшого субстантивовані): *комічне, типове, колоскові* тощо;
- рідше в ролі термінів виступають інші частини мови, зокрема прислівники – *пристрасно* (муз.), дієслова – *рости* (бот.).

З ПОГЛЯДУ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНИ ПОДІЛЯЮТЬСЯ НА:

- загальноновживані (*ідея, культура, образ, тема, композиція, тон, гіпотеза, формула*);
- вузькоспеціальні, вживані в якійсь одній галузі науки (*натюрморт, гравюра, літографія, сфумато, темпера, вітраж*).

За зовнішніми ознаками термінів пізнати не можна. Якщо за даним словом стоїть поняття і цим поняттям оперує певна галузь науки, то це і є термін. З розвитком науки може настати момент, коли між терміном та позначуваним ним поняттям виникає суперечність. Наприклад, слово-термін атом утворено від грецького *atomos* “неподільний”. З поглибленням наукових досліджень з’ясувалося, що атом подільний. Термін залишився, але в нього з’явилася невідповідність форми і змісту.

2. Використання власне українських та запозичених термінів у фаховій діяльності.

З ПОГЛЯДУ ПОХОДЖЕННЯ:

- у складі української термінологічної лексики є компоненти, утворені на питоному ґрунті: *живопис, образ, світлота, підмальовок, розпис, рисунок, пам’ятник, вишивка* тощо.
- велика кількість українських термінів – слова іншомовного походження: *ренесанс, культура, композиція, перспектива, колорит, декорація, мініатюра, акварель, фреска, вітраж, мозаїка* тощо.
- інколи в термінологічному словосполученні поєднуються питома українські та запозичені елементи: *декоративно-прикладне (ужиткове) мистецтво, прикладна графіка, садово-паркове мистецтво, побутовий жанр* тощо.

МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ ТЕРМІНИ МІСТЯТЬ ЕЛЕМЕНТИ, ЗАПОЗИЧЕНІ З РІЗНИХ МОВ:

- **латинська:** культура (обробіток, виховання, утворення, розвиток); композиція (складання); декорація (прикраса); екслібрис (із книг); скульптура (вирізаю, висікаю); статуя; монумент; архітектура (від гр. – будівельник); класицизм (зразковий); фактура (обробка); аплікація (прикладання); креативність (створення);

- **грецька:** тема (те, що покладено в основу); графіка (писати); пластика; атлант; каріатида; архітектоніка (будівельне мистецтво); алегорія (іносказання); міф (переказ, сказання); хроматичний (кольоровий);

- **французька:** сюжет (предмет); перспектива (від лат. – ясно бачу); плафон (стеля); панно; мініатюра; акварель; емаль (плавити); мозаїка; вітраж (від лат. vitrum – скло); гравюра; естамп; офорт (міцна вода; азотна кислота); фронтон; портрет; натюрморт (мертва природа); пейзаж (місцевість); гобелен; фриз; рельєф; аксесуар (допоміжний, другорядний); альбом (від лат. біла таблиця); ательє (майстерня, студія); багет (паличка); ескіз; естамп (відтиск); етюд; інтер'єр (внутрішній); контраст (протилежність); манекен (від голланд. людина); модельєр (від лат. міра); палітра (від італ. лопатка); пленер (вільне повітря); тюбик (трубка); тюль (франц. місто Тюль); формат (від лат. сформований);

- **італійська:** колорит (від лат. – колір); фреска (свіжий); темпéра (змішувати фарби); карикатура (навантажувати, перебільшувати); фонтан (від гр. джерело); фаянс (місто Фаєнца); бароко (вигадливий); арка (від лат. дуга); графіті (видряпані); макраме (з тюрк.); парапет (захищати + груди); сфумато (який зник, мов дим); трафарет (свердлення, проколювання);

- **англійська:** дизайн (задум, проект, креслення, малюнок); офсетний друк (offset – зміщення); вельвет (оксамит); веранда (з перської через індійську – галерея); джемпер (від англ. jump – стрибати);

- **німецька:** карниз; ландшафт; абрис (план, малюнок); гардина (з франц. завіса); контур (від франц. обрис); мольберт (малювати + дошка); рейсфедер (креслити + перо); шаблон; штамп (від італ. печатка, друк); шриффт (писати); штрих (риска, лінія);

- **польська:** вензель (вузол); герб (з нім. спадщина); фрамуга (ніша);

- **перська:** диван (канцелярія);

- **хінді:** кашемір, кашмір (штат Кашмір в Індії);

- **японська:** кімоно (одяг);

- **арабська:** атлас (гладенький);

- **голландська:** ювелір.

Отже, при утворенні термінології повинні вдало поєднуватися інтернаціональні й національні елементи з урахуванням фонетичних та граматичних особливостей, самотнього обличчя української мови.

3. Омонімія, полісемія і синонімія термінів.

Термін повинен бути однозначним у межах однієї термінологічної системи, оскільки полісемія в цій сфері призводить до плутанини. Багатозначні одиниці в різних термінологічних системах треба вважати омонімами.

ОМОНІМИ (від грец. *homos* – однаковий, *опута* – ім'я) – це слова, які однаково звучать, але мають різне значення. Явище омонімії – наслідок випадкового збігу звучання, у значенні ж два слова-омоніми не мають абсолютно нічого спільного, напр.: дід 1 – батьків або материн батько; дід 2 – будяк; дід 3 – сніп соломи чи очерету; дід 4 – їжа з пшона та борошна; дід 5 – назва танцю; або стан 1 – стоянка; воююча сторона; стан 2 – талія; стан 3 – умови, ситуація; стан 4 – пристрій.

Джерелами омонімії є:

1. випадковий збіг неспоріднених слів: деркач (птах) – деркач (віник);
2. розпад багатозначного слова: переказати (переповісти) – переказати (гроші); сісти (про людину) – сісти (про батарею);
3. словотворчі процеси: винний (вина) – винний (вино); компостувати (компостер) – компостувати (компост); ВАК (Вища арбітражна комісія) – ВАК (Вища атестаційна комісія);
4. збіг абрєвіатури та вже наявного в мові слова: СУМ (Словник української мови – сум (смуток); СТО (станція технічного обслуговування) – сто (100);
5. збіг українського та іншомовного слова: лава (предмет для сидіння) – лава (з італ. – розплавлена вулканічна маса); клуб (диму) – клуб (з англ. – товариство, приміщення);
6. засвоєння з різних мов: ліга (з франц. – асоціація) – ліга (з італ. – знак над нотами у вигляді дуги); клінкер (з нім. – спечені глиняні вироби у вигляді цегли) – клінкер (з англ. – вузький довгий спортивний човен).

ПРИКЛАДИ:

- **деривація** (лат. *derivatio* “відведення, утворення”) 1) використовується в мовознавчій науці і означає “творення слів” і 2) у військовій справі – “відхилення кулі від лінії прицілювання”;

- **тема** – 1) предмет опису, зображення, дослідження, розмови тощо (загальнонаук.); 2) об'єкт художнього зображення, коло життєвих явищ, відображених письменником, художником або композитором і об'єднаних авторським задумом (мист.); 3) побудова, що складає основу музичного твору або його розділів, у великих музичних творах можуть бути 2-3 теми і більше (муз.).

- **морфологія** – 1) розділ мовознавства, що вивчає будову слова (лінгв.) і 2) наука про закономірності формотворення тваринних і рослинних організмів (біол.);

- **тавтологія** – 1) невиправданий, небажаний повтор (лінгв.): промовець промовляє промову, забезпечити безпеку; 2) у математиці тавтологія – умова, за якої формула алгебри висловлень в усіх наборах значень пропозиційних змінних приймає значення одиниці.

Омоніми можуть застосовуватися у різних функціональних стилях, але лише в художньому – з певною стилістичною метою. Науковий і офіційно-

діловий вимагає точності контексту, тому омоніми у них не мають стилістичних функцій.

ПОЛІСЕМІЯ:

Розгалуженість сучасної технічної термінології спричиняє продуктивне використання наявних одиниць технічної термінології, що належать до близьких або співвідносних сфер пізнання. Внутрішньосистемна багатозначність технічної термінології є природною й закономірною.

Полісемія українських термінів виникає у результаті:

- дії різних семантичних процесів (метафоричного переосмислення, метонімного зрушення вихідного значення, метафоро-метонімних трансформацій);
- актуалізації різних значень полісемічних суфіксів;
- утворення похідних значень, по-перше, шляхом перенесення полісемії твірної основи на основу похідної одиниці, по-друге, шляхом здійснення паралельних словотвірних актів на базі однієї або кількох спільнокоренових твірних одиниць.

ПРИКЛАДИ:

- **образ** – 1) суб'єктивна картина світу, що включає самого суб'єкта, інших людей, просторове оточення і тимчасову послідовність подій (психологія); 2) категорія естетики, засіб і форма освоєння навколишньої дійсності мистецтвом; спосіб буття художнього твору (мист.);

- **композиція** – 1) побудова художнього твору, обумовлена його змістом, характером, призначенням і багато в чому визначає його сприйняття (мист.); 2) музичний, скульптурний або графічний твір (мист.); 3) твір, що об'єднує різні види мистецтв, напр., літературно-музична композиція (мист.); 4) твір музики (муз.); 5) навчальний предмет у навчальних закладах (загальнонаук.);

- **пластика** – 1) те ж, що і скульптура, у вузькому розумінні – ліплення скульптури з пластичних матеріалів (мист.); 2) пластичність, виразність об'ємної форми, у широкому розумінні – емоційна художня виразність, гармонія, добірність (мист.); 3) плавність, добірність рухів (хореогр.);

- **пейзаж** – 1) загальний вигляд місцевості, картина природи, краєвид (загальнонаук.); 2) картина або малюнок із зображенням краєвиду (мист.); 3) один із жанрів образотворчого мистецтва, присвячений зображенню краєвиду (мист.); 4) опис, зображення природи у літературі, музиці тощо (загальнонаук.).

СИНОНІМІЯ в термінології – це теж вияв загальномовної закономірності. Особливістю цього явища в термінології є те, що терміни-синоніми співвідносяться з одним і тим самим поняттям й об'єктом. Тому в термінології наявні абсолютні синоніми, що позбавлені стилістичних відтінків.

Однак терміни-синоніми відрізняються ознаками, наприклад, структурою, походженням, особливостями функціонування.

Причинами появи синонімів у термінології є:

уживання запозиченого терміна й автохтонного (вербальний – словесний, ренесанс – відродження, акомпанемент – супровід, асиміляція – уподібнення), кількох запозичених термінів (регент – диригент), декількох автохтонних номінацій (злука – возз'єднання);

Синонімія в термінології – небажане явище, але синоніми й у цьому розряді лексики є. Вони виступають у функції пояснення. Нерідко до терміна іншомовного походження виникає синонім, створений на рідному ґрунті: алфавіт – азбука – абетка, ренесанс – відродження, пейзаж – краєвид, процент – відсоток. Це так звані терміни-дублети. Є тенденція термін іншомовного походження вживати в офіційно-діловому стилі та в суто наукових працях; створений на питомому ґрунті – в науково-навчальній та науково-популярній літературі, у публіцистиці, у красному письменстві. До того ж, до термінології, в якій закодована історія і культура народу, ставляться певні вимоги – вона повинна бути національна за формою і міжнародна за змістом.

Як правило, терміни не мають яскраво виявленого емоційно-експресивного забарвлення (крім тих випадків, коли вони виступають у ролі стилістичного засобу).

Від термінів треба відрізнити **номенклатурні назви** (лат. *nomenclatura* “перелік, список”). Відмінність полягає в тому, що в основі терміна лежить загальне поняття, а в основі номенклатурної назви – одиничне. Це своєрідні етикетки предметів, явищ, понять. До номенклатури входять серійні марки машин, верстатів, приладів, найменування підприємств, установ, організацій; географічні назви. Наприклад, півострів, острів – терміни, Крим, Родос, Корсика, Сардинія – номенклатурні назви.

Основна сфера застосування термінологічної лексики – офіційно-діловий та науковий стилі. У науковому стилі терміни, що виникли шляхом метафоризації, втрачають образність під впливом контексту:

Колорит – один із найважливіших засобів емоційної виразності, який може бути теплим (переважно червоні, жовті, жовтогарячі тони) і холодним (переважно сині, зелені, фіолетові).

У суто наукових текстах, призначених для фахівців певної галузі, терміни не пояснюються:

Іонічний ордер – один із трьох основних архітектурних ордерів. Має струнку колону з базою, стовбуром, прорізними вертикальними канелюрами; капітель складається з двох великих волют. Антаблемент іноді без фриза, архітрав – із трьох горизонтальних смуг; фриз часто суцільно покривався рельєфом.

Пояснення бувають у науково-популярній та навчальній літературі.

Термінологічна лексика широко використовується в публіцистичному стилі. Однак наявність такої лексики не повинна ускладнювати сприймання тексту. Тут терміни вживають не лише для того, щоб назвати поняття, а й для того, щоб з’ясувати сутність явища, розкрити його зміст.

У художньо-белетристичному стилі терміни використовують у прямому та переносному значеннях. У прямій (дефінітивно-номінативній) функції – в творах на відповідну тему. Входячи в різні жанри художньо-белетристичного стилю, термінологічна лексика набуває виразних стилістичних функцій, розширюючи тематичні обрії літератури, сприяючи дальшому збагаченню палітри мовно-зображальних засобів сучасної української літературної мови.

4. Проблемні аспекти у розвитку української терміносистеми.

Розвиток науки і техніки у новий час передбачав термінотворення. На початку XIX ст. значної популярності набув мовний пуризм (від учення Гумбольдта про мову як вияв душі народу, тому необхідно берегти мову в чистоті та недоторканості). Особливо поширився він у Німеччині, Італії, Чехії, Польщі, де були спеціальні установи, які проводили конкурси на ліпший відповідник чужомовному слову.

На кінець XIX ст. у європейській науці сформувалися два підходи до творення національної термінології:

- 1) інтернаціональний (творення термінів на базі латинської мови);
- 2) народницький (творення термінів рідною мовою).

Поштовх до українського термінотворення дало створення Товариства імені Тараса Шевченка (1873, з 1892 – Наукове товариство імені Тараса Шевченка). У “Збірнику математично-природописно-лікарської секції НТШ” була постійна рубрика “Термінологічний куток”, у публікаціях якої можна було простежити боротьбу двох названих вище підходів. У 1918 р. створено Термінологічну комісію при Українському науковому товаристві в Києві (засноване 1907 р.), її об’єднали 1921 р. з Правописно-термінологічною комісією при Українській академії наук і перетворили в Інститут української наукової мови Академії наук (ІУНМ, 1931 р. його розформували і створили Інститут мовознавства, який ліквідували 1933 р.).

ІУНМ мав шість відділів, зокрема, природничий з дев’ятьма секціями: ботанічною, географічною, геологічною, зоологічною, математичною, медичною, метеорологічною, фізичною, хімічною.

ІУНМ визначив такі принципи творення термінології:

1. термінологія повинна бути народною;
2. якщо нема готового терміна в народній мові, потрібно створити його з українських морфем;
3. якщо новостворений термін був цілком непридатним, то наукову назву запозичували з мови-джерела;
4. термін повинен бути легкозрозумілим – мати прозору внутрішню форму;
5. назва поняття має бути точною й однозначною;
6. термін повинен бути гнучким – придатним для творення похідних термінів;
7. термін повинен бути доброзвучним і економним.

Та згодом єдиним шляхом українського термінотворення стало калькування російських термінів, а то й пряме запозичення. Спонукали до цього спеціальні “Рекомендації Всесоюзного совещания по разработке терминологии в литературных языках народов СССР” (1961). І хоча в діаспорі термінотворення розвивалося досить інтенсивно, в радянській Україні мало хто міг ознайомитися з ним.

Нині теж є багато проблем з термінотворенням, засиллям не лише російських, а й англійських калюк.

З плином часу вимоги до терміна змінилися й сьогодні вони, на думку А. Зелізного, такі:

1. змістовність – точна відповідність слова поняттю, прозора внутрішня форма;
2. гнучкість (пластичність) – здатність до творення похідних термінів;
3. мовна досконалість – короткість, милозвучність, легкість для запам'ятовування;
4. відповідність міжнародним нормам.

Отже, способи творення термінів такі:

- пряме запозичення і створення у мові терміна-інтернаціоналізму;
- калькування – прямий переклад, деколи навіть без урахування граматики мови;
- використання народних термінів.

Нині в Україні застосовують різні способи творення термінів. Потрібно пам'ятати таке: інколи надмірна любов науковців до запозичень призводить до того, що речення нібито українською мовою абсолютно незрозуміле.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

- варіантність у використанні термінів;
- використання калькованих, переважно з російської мови, термінів, які не відповідають системі української мови;
- значне засилля іншомовної термінології в українській мові за наявності національних відповідників;
- надмірність у вживанні складноскорочених слів і скорочень;
- двозначність у трактуванні певних понять через значеннєву недосконалість термінології.

Відкритість терміносистем сприяє запозиченню іншомовних елементів з інших мов. Найчастіше українська мова запозичувала слова з російської і польської мов. Говорити однозначно про позитивні чи негативні наслідки таких запозичень не можна, бо вони мають дві особливості:

- сучасна термінологія засмічена непотрібними кальками, перенасичена російськомовними чи польськими коренями;
- нерідко російські чи польські мовні звороти яскраво впліталися в канву української фахової мови, напр.: розшук, обшук, повірений, шпиталь, кав'ярня, візитівка.

У сучасній термінології спостерігається відродження термінів з мовного обігу 20-30 років, напр.: летовище (льотовище, льотовисько), руханка (фізкультура), знімка (знімок), світлина тощо.

Водночас спостерігається творення сучасної національної терміносистеми з використанням загальноприйнятих міжнародних лексем, напр.: менеджер, маркетинг, дистриб'ютор, дизайн тощо.

5. Термінологічні мистецтвознавчі словники.

1. Антонович Є. А. Російсько-український словник-довідник з інженерної графіки, дизайну та архітектури : для використ. у навч. процесі студ. вищ. навч. закл. / Є. А. Антонович, Я. В. Василишин, В. А. Шпільчак. — Л. : Світ, 2001. — 240 с.
2. Безклубенко С. Д. Мистецтво : терміни та поняття : енциклопедичне видання : у 2-х т. / Сергій Данилович Безклубенко ; Ін-т культурології Академії мистецтв України. — К., 2008.
3. Ванін В. В. Російсько-український словник з нарисної та прикладної геометрії, загального машинобудування, комп'ютерної графіки [Текст] / В. В. Ванін, В. А. Герасимчук. — К. : Либідь, 1994. — 216 с.
4. Вовк А. Англійсько-український словник назв кольорів і кольорознавства = English-Ukrainian dictionary of color names and color science / А. Вовк, Б. Струмінський. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : UKRAPRINT, 1986. — 94 с.
5. Герасимчук Л. ArtLex. Англійсько-український мистецтвознавчий словник [Текст] : понад 5 000 слів і понять / Л. Герасимчук. — К. : Криниця, 2004. — 96 с.
6. Глушко В. П. Словник іншомовних соціокультурних термінів / В. П. Глушко. — Суми : Сум ДУ. — 2004. — 38 с.
7. Гурко О. В. Словник термінів графічного дизайну / О. В. Гурко, І. С. Попова. — Д. : Пороги, 2009. — 157 с.
8. Декоративно-ужиткове мистецтво : словник в 2-х томах. Т. 1 / Я. П. Запаско, І. В. Голод, В. І. Білик. — Львів : Афіша, 2000. — 364 с.
9. Декоративно-ужиткове мистецтво : словник в 2-х томах. Т. 2 / Я. П. Запаско, І. В. Голод, В. І. Білик. — Львів : Афіша, 2000. — 400 с.
10. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. В. Жайворонок. — К. : Довіра, 2006. — 703 с.
11. Клименюк Т. Ілюстрований словник архітектурних термінів / Т. Клименюк, В. Проскуряков та ін. — Л. : Видавництво Львівської політехніки, 2010. — 180 с.
12. Климишин О. С. Природнича музейна термінологія [Текст] : словник-довід. / О. С. Климишин ; відп. ред. Ю. М. Чорнобай ; НАН України, Держ. природознав. музей. — Л. : [б.в.], 2003. — 244 с.
13. Короткий словник понять і термінів образотворчого мистецтва / укл. Л. О. Орел. — К. : ДАКККіМ, 2004. — 46 с.
14. Матейко К. Український народний одяг : етнографічний словник / К. Матейко. — К. : Наукова думка, 1996. — 195 с.
15. Мистецтво України [Текст] : біогр. довідник / упоряд. : А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський. — К. : УЕ ім. М. П. Бажана, 1997. — 700 с.
16. Мистецтво України : енциклопедія : в 5-ти т. / відп. ред. А. В. Кудрицький. — К. : Українська енциклопедія, 1995.
17. Митці України [Текст] : енцикл. довідник / упоряд. : М. Г. Лабінський, В. С. Мурза ; за ред. А. В. Кудрицького. — К. : УЕ ім. М. П. Бажана, 1992. — 848 с.

18. Нелюба А. М. Словник образотворчого мистецтва [Текст] / А. М. Нелюба. — Х. : [б.в.], 1996. — 167 с.
19. Ничкало С. А. Мистецтвознавство [Текст] : короткий тлумачний словник / С. А. Ничкало. — К. : Либідь, 1999. — 207 с.
20. Образотворче мистецтво : енциклопедичний ілюстрований словник-довідник / упорядник Анатолій Пасічний. — К. : Факт, 2007. — 680 с.
21. Попов П. Матеріали до словника українських граверів [Текст] / П. Попов. — К. : Укр. наук. ін-т книгознавства, 1926. — 140 с.
22. Попов П. Матеріали до словника українських граверів [Текст] Додаток 1 / П. Попов. — К. : Укр. наук. ін-т книгознавства, 1927. — 34 с.
23. Пошивайло О. М. Ілюстрований словник народної гончарської термінології Лівобережної України : (Гетьманщина) [Текст] / О. М. Пошивайло. — Опішне : “Українське Народознавство”, 1993. — 235 с.
24. Російсько-український практичний словник реставратора [Текст] / Національний науково-дослідний реставраційний центр України ; ред. Н. Є. Лозова. — К. : УАІД “Рада”, 2004. — 264 с.
25. Реклама : Словник термінів / Упорядник Р. Г. Іванченко — К. : Фонд сприяння розвитку книговидавництва та преси, 1998. — 208 с.
26. Словник-довідник термінології музейництва [Текст] / Р. Б. Микульчик [та ін.] ; Нац. ун-т “Львів. політехніка”, Техн. ком. стандартизації наук.-техн. термінології. — Л. : Львів. політехніка, 2012. — 126 с. + 1 ел. опт. диск (CD-ROM).
27. Словник українського сакрального мистецтва [Текст] / М. Станкевич [та ін.] ; наук. ред. М. Станкевич ; Інститут народознавства НАН України. — Л. : [б.в.], 2006. — 288 с.
28. Словник художників України [Текст] / редкол. М. П. Бажан (відп. ред.) [та ін.] ; АН УРСР. — К. : Голов. ред. УРЕ, 1973. — 291 с.
29. Тимофієнко В. І. Архітектура і монументальне мистецтво : терміни та поняття / В. І. Тимофієнко. — К. : Вид-во “Головкиївархітектура”, 2002. — 472 с.
30. Українські радянські художники [Текст] : довідник / [упоряд. Р. О. Даскалова та ін.]. — К. : Мистецтво, 1972. — 564 с.
31. Художники України : енцикл. довід. / авт.-упоряд. М. Г. Лабінський ; Академія мистецтв України, Ін-т проблем сучасного мистецтва. — К. : Інтертехнологія, 2006. — 640 с.
32. Шкаруба Л. М. Російсько-український словник художніх термінів [Текст] : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / Л. М. Шкаруба, Л. С. Спанатій ; М-во освіти і науки України. — Київ : Каравела, 2012. — 320 с.
33. Шевченко Є. І. Народна деревообробка в Україні [Текст] : словник народної термінології / Є. І. Шевченко. — К. : Артания, 1997. — 262 с.
34. Яремків М. М. Мистецтво : види, жанри [Текст] : слов.-довід. образотв. термінів / Михайло Яремків, Олег Кругльак. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. — 79 с.

6. Професійна лексика та її вживання у фаховому мовленні.

Професіоналізми, професійні слова (лат. *professio* “заняття, фах”) – це слова та словосполучення, властиві мовленню певної професійної групи людей. Лексика різних професійних груп характеризується низкою специфічних рис. Це в основному назви знарядь виробництва та їхніх частин, назви трудових процесів, різних гатунків сировини, спеціальні професійні вислови тощо. За межами даного професійного середовища ці слова не завжди зрозумілі або не становлять інтересу. З-поміж професіоналізмів можна виділити науково-технічні, професійно-виробничі, просторічно-жаргонні.

РІЗНИЦЯ МІЖ ТЕРМІНАМИ І ПРОФЕСІОНАЛІЗМАМИ

1. Значна частина професіоналізмів – неофіційні розмовні замітники термінів. Оскільки професіоналізми вживають на позначення спеціальних понять лише у сфері тієї чи іншої професії, ремесла, промислу, вони не завжди відповідають нормам літературної мови.

2. Професіоналізми виступають як неофіційні (а отже, й експресивно забарвлені) синоніми до термінів.

3. Професіоналізми не становлять чіткої системи, тоді як терміни є систематизованими (кодифікованими) назвами понять.

4. У термінів образність, як правило, стерта; у професіоналізмів вона зберігається довше, бо підтримується контекстом.

Професіоналізми дуже різноманітні щодо семантичних характеристик. Вони виникають у тих галузях, де заскладна, або навпаки – не зовсім сформована термінологія, там, де особливої термінології не може бути. Здебільшого професіоналізмами є слова загальнонародної мови, вжиті у специфічному значенні: вікно у мовленні викладачів та студентів – незаповнений між уроками (парами) час. Професіоналізми творяться також усіченням основ: мовник (викладач мови, студент мовно-літературного факультету).

Значна частина професіоналізмів – неофіційні розмовні замітники термінів. Оскільки професіоналізми вживають на позначення спеціальних понять лише у сфері тієї чи іншої професії, ремесла, промислу, вони не завжди відповідають нормам літературної мови. Професіоналізми виступають як неофіційні (а отже, й експресивно забарвлені) синоніми до термінів. Професіоналізми не становлять чіткої системи, тоді як терміни є систематизованими (кодифікованими) назвами понять. У термінів образність, як правило, стерта; у професіоналізмів вона зберігається довше, бо підтримується контекстом. Професіоналізми дуже різноманітні щодо семантичних характеристик. Вони виникають у тих галузях, де заскладна, або навпаки – не зовсім сформована термінологія, там, де особливої термінології не може бути. Здебільшого професіоналізмами є слова загальнонародної мови, вжиті у специфічному значенні: вікно у мовленні викладачів та студентів – незаповнений між уроками (парами) час. Професіоналізми творяться також усіченням основ: мовник (викладач мови, студент мовно-літературного факультету).

Професіоналізми деталізують мовний словник, розширюють його там, де є на це потреба. Скажімо, в житті мешканців середніх широт сніг не відіграє такої ролі, як у народів Крайньої Півночі. Тому в українській мові, наприклад, є лише

одне слово на позначення снігу, а в чукотській мові розрізняються сорок видів снігу, на кожен з яких є назва.

Найчастіше професіоналізми застосовуються в усному неофіційному мовленні людей певної професії. Тут вони виконують важливу номінативно-комунікативну функцію, бо точно називають кожну деталь виробу чи ланку технологічного процесу і в таких спосіб сприяють кращому взаєморозумінню. У писемній формі професіоналізми вживаються у виданнях, призначених для фахівців, наприклад, у буклетах, інструкціях, порадах.

Найбільше інформації професіоналізми несуть тоді, коли ними користуються фахівці. У публіцистиці зловживати такою лексикою не можна, оскільки вона потребує численних пояснень. В газеті, як правило, використовують ті професіоналізми, що ввійшли в загальнонародну мову, а також ті, які зрозумілі з контексту:

Потім з'ясовується, що сусідня сімейка теж добра. Дід – брехун, охочий випити на дурняк, баба – та сама, що обізвала оповідача комедіантом, груба, пащекувата прибиральниця, яка перетворила на совю прибуткову статтю збирання порожніх пляшок. Онук Віталік зневажає й діда-п'яницю, і батьків-невігласів. Як бачимо, груповий портрет цілком визначений, для невеликого оповідання, можливо, й надмірний. Але ж художник має право на вибір і такого предмета зображення, коли йому хочеться на повний голос сказати про свою відразу до людської скверни.

Література.

Ботвина Н.В. Ділова українська мова (офіційно-діловий та науковий стилі): Навчальний посібник. 3-є вид., доп. та перероб. – К.: “АртЕк”, 2001. – 280 с.

Галузинська Л.І., Науменко Н.В., Колосюк В.О. Українська мова (за професійним спрямуванням): навч. посіб. / Л.І. Галузинська, Н.В. Науменко, В.О. Колосюк. – К.: Знання, 2008. – 430 с.

Гриценко Т.Б. Українська мова за професійним спрямуванням. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 624 с.

Культура фахового мовлення: Навчальний посібник / За ред. Н.Д. Бабич. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2006. – 496 с.

Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спрямування. Навч. посібник. 2-е вид. К.: Каравела, 2005. – 352 с.

Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: Навч. посібник. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 360 с.

Пентилюк М.І., Маруніч І.І., Гайдаєнко І.В. Ділове спілкування та культура мовлення. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 224 с.

Середницька А.Я., Куньч З.Й. Українська мова за професійним спрямуванням: Навч. посіб. / За ред. канд. філол. наук Г.Л. Вознюка. – К.: Знання, 2010. – 211 с.

Українська мова за професійним спрямуванням [Електроний ресурс] : навч. посібник / уклад.: Н. М. Півень, С. В. Артюх, Г. Ю. Шелест ; ДВНЗ “Приазовський державний технічний університет”. – Маріуполь: ДВНЗ “ПДТУ”, 2014. – 280 с. – Режим доступу: <http://umm.pstu.edu/handle/123456789/2979>

Українська мова (за професійним спрямуванням) [Текст] : навч. посіб.-практикум / [Г. Л. Вознюк, С. З. Булик-Верхола, І. П. Васишин та ін.] ; Нац. ун-т “Львів. політехніка”. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. – 307 с.

Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням. Підручник. За програмою МОНУ. 4-те видання. – К : Алерта, 2014. – 696 с.

Д’яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. – К., 2000.

Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство: Підручник. – Л., 1994.